

О. В. Кравчук,
к. ю. н., доцент кафедри кримінального права та процесу,
Хмельницький університет управління та права, м. Хмельницький

DOI: 10.32702/2306-6814.2019.6.104

НАПРЯМИ ЗАСТОСУВАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ МЕТОДІВ КРИМІНАЛІСТИКИ У ПРОЦЕСАХ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ

О. Kravchuk,
PhD in Law Sciences, Associate Professor of Criminal Law and Process Department,
Khmelnitsky University of Management and Law, Khmelnytsk

THE DIRECTIONS OF APPLICATION OF SPECIAL METHODS OF CRIMINALIST
IN THE PROCESSES OF STATE SECURITY ENSURING

У статті виокремлено напрями застосування спеціальних методів криміналістики у процесах забезпечення державної безпеки. Проаналізовано особливості застосування методів техніко-криміналістичного характеру у процесах забезпечення державної безпеки. Досліджено специфіку використання методів структурно-криміналістичного характеру у процесах забезпечення державної безпеки. Зазначено, що ці методи передбачають формування в криміналістиці систем ключових компонентів планування процесів розслідування злочинів; систем прийомів, що формують тактику слідчих дій і рекомендацій та систем, що передбачають застосування ключових методик розслідування окремих видів злочинів. Здійснено огляд можливостей роботи державних органів з методами, пристосованими для вирішення специфічних криміналістичних завдань, з огляду на забезпечення державної безпеки. Зазначено, що до подібних методів відносяться такі: методи фізичного, хімічного, а також фізико-хімічного походження, методи біологічного походження, методи антропологічної та соціологічної орієнтації. Виокремлено такі критерії оцінки результативності застосування спеціальних методів криміналістики у процесах забезпечення державної безпеки: науковість, безпечність, етичність й ефективність.

Problem setting. Application of special methods of criminalist allows significantly increasing of the general level of state security and its support up to standard. Accordingly, special methods of criminalist are the effective instrument of formation of a system of state security.

Recent research and publication analysis. The questions of criminalist were investigated by many scientists during recent years.

However application of special methods of criminalist for the purpose of state security ensuring still remains insufficiently investigated.

Paper objective. The purpose of article is investigation of the directions of use of special criminalist methods in the processes of state security ensuring.

Paper main body. The directions of use of special criminalist methods in the processes of state security ensuring are allocated in the article. The features of use of methods of technical and criminalist character in the processes of state security ensuring are analyzed. The specifics of use of methods of structural and criminalist character in the processes of state security ensuring are investigated. The review of opportunities of functioning of public authorities with the methods adapted for the solution of specific criminalist tasks taking into attention state security ensuring is carried out. The following criteria for evaluation of effectiveness of application of special criminalist methods into the processes of state security ensuring are marked out: scientific character, safety, ethics and efficiency.

Conclusions of the research.

The directions of use of special criminalist methods in the processes of state security ensuring are allocated in the article. The features of use of methods of technical and criminalist character in the processes of state security ensuring are analyzed. The specifics of use of methods of structural and criminalist character in the processes of state security ensuring are investigated. It is noted that the given methods provide formation of the following criminalist actions: systems of key components of planning of processes of crimes investigation; systems of the receptions forming tactics of the investigative actions and recommendations and systems, which provide application of key techniques of investigation of separate types of crime. The review of opportunities of functioning of public authorities with the methods adapted for the solution of specific criminalist tasks taking into attention state security ensuring is carried out. It is noted that the following similar methods belong to the given group: physical methods, chemical methods, physical and chemical methods, biological methods and anthropological and sociological methods. The following criteria for evaluation of effectiveness of application of special criminalist methods into the processes of state security ensuring are marked out: scientific character, safety, ethics and efficiency.

Ключові слова: спеціальні методи криміналістики, державна безпека, критерії оцінки результативності, специфіка.

Key words: special criminalist methods, state security, criteria for effectiveness evaluation, specifics.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Застосування спеціальних методів криміналістики дозволяє суттєво підвищити загальний рівень державної безпеки та підтримувати її на належному рівні. Відповідно, спеціальні методи криміналістики є дієвим інструментом формування системи державної безпеки. Все це підкреслює актуальність обраної теми дослідження.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Питання криміналістики досліджувалися протягом останніх років багатьма вченими, зокрема: М.М. Єгоровим [1], І.Ф. Криловим [3], А.П. Шереметом [4] та ін.

Однак застосування спеціальних методів криміналістики з метою забезпечення державної безпеки все ще залишається недостатньо дослідженим.

МЕТА СТАТТІ

Метою роботи є виокремлення напрямів застосування спеціальних методів криміналістики у процесах забезпечення державної безпеки.

Для досягнення поставленої мети ставляться та вирішуються такі завдання:

- проаналізувати особливості застосування методів техніко-криміналістичного характеру у процесах забезпечення державної безпеки;
- дослідити специфіку використання методів структурно-криміналістичного характеру у процесах забезпечення державної безпеки;
- здійснити огляд можливостей роботи державних органів з методами, пристосованими для вирішення специфічних криміналістичних завдань, з огляду на забезпечення державної безпеки;
- виокремити критерії оцінки результативності застосування спеціальних методів криміналістики у процесах забезпечення державної безпеки.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Система спеціальних методів криміналістики у процесах забезпечення державної безпеки традиційно розподіляється між двома напрямками.

До першого напрямку відносяться безпосередньо криміналістичні методи, які були розроблені в межах криміналістичної науки і застосовуються, відповідно, в її межах. Так, до зазначеного напрямку відносяться методи техніко-криміналістичного характеру, що застосовуються в наукових дослідженнях техніко-криміналістичного спрямування: трасологічних (зокрема дактилоскопічних), одорологічних, балістичних та ін. [1; 4].

Основою застосування зазначених методів криміналістики у процесах забезпечення державної безпеки традиційно виступають природні і технічні науки. У випадку, коли метод спирається лише на закони, наявні у вказаних науках, але він розроблений у межах криміналістики, вважається, що цей метод відноситься до категорії оригінальних криміналістичних, та не має аналогів в інших науках. Якщо основою є спеціальний метод, розроблений в межах природних і технічних наук у процесів визначеної практичної діяльності, він вважається це трансформованим техніко-криміналістичним методом. При цьому подібна трансформація являє собою не звичайне пристосуванням, а якісне перетворення методу, що здійснюється в криміналістиці через інтеграцію знань природничо-наукового, технічного й криміналістичного характеру. Як результат існує можливість виникнення інноваційних власне криміналістичних методів, які при цьому пов'язані з тими галузями знань, де вони виникли [2; 3].

До групи власне криміналістичних методів у процесах забезпечення державної безпеки відносяться також методи структурно-криміналістичного характеру, що передбачають формування в криміналістиці визначених систем:

- систем ключових компонентів планування процесів розслідування злочинів;
- систем прийомів, що формують тактику слідчих дій і рекомендацій;
- систем, що передбачають застосування ключових методик розслідування окремих видів злочинів.

Фактично зазначені методи у процесах забезпечення державної безпеки передбачають накопичення вихідної інформації, що є особливо важливим для розробки структури та виокремлення шляхів її розгортання й застосування в практичній діяльності. При цьому в якості джерел вихідної інформації виступають:

- норми кримінального та кримінально-процесуального закону;
- відомості щодо способів вчинення і приховування злочинів, ознаки застосування цих способів;
- напрямки практичного розкриття і розслідування злочинів [2; 4].

Вищезазначена інформація є основою алгоритмів дій слідчого.

До другої групи спеціальних методів криміналістики у процесах забезпечення державної безпеки відносяться спеціальні методи інших наук. Існує можливість їх використання без здійснення модифікації (наприклад, переважна кількість методів фотографічного або мікроскопічного характеру) або методів, пристосованих для вирішення специфічних криміналістичних завдань (метод кольороподілу як модифікації фотографічного методу чи складання композиційних портретів як модифікації антропологічного методу).

До спеціальних методів криміналістики у процесах забезпечення державної безпеки, що належать іншим наукам, слід віднести такі:

- методи фізичного, хімічного, а також фізико-хімічного походження, орієнтовані на здійснення аналізу морфології, складу, структури, а також речовинних і матеріальних властивостей фізичного і хімічного характеру;
- методи біологічного походження, що застосовуються для дослідження об'єктів біологічної природи;
- методи антропологічної орієнтації, що дозволяють встановити особу загиблого по кістковим останкам за наявності формалізованого опису зовнішності людини;
- методи соціологічної орієнтації, зокрема, проведення анкетування в процесі вивчення кримінальних справ або інтерв'ювання працівників правоохоронних органів [1; 3].

Серед цілей подібних досліджень слід виділити такі:

- аналіз умов і причин, що формують сприятливі умови для здійснення й приховування злочинів;
- оцінка способів здійснення злочинів;
- збір інформації щодо результативності визначених прийомів і рекомендацій тактичного характеру;
- методи психологічної орієнтації, що застосовуються в процесах розробки прийомів і комбінацій тактичного характеру.

При цьому можливість застосування традиційних й інтерактивних спеціальних методів криміналістики, що належать іншим наукам, у процесах забезпечення державної безпеки, підлягає оцінюванню з точки зору низки таких критеріїв:

- науковість методу, яка передбачає наявність у нього достовірності отриманих результатів, а також забезпечення їх точності й надійності;
- безпечність методу: його застосування не повинно чинити загрозу життю і здоров'ю людей. Так, застосування багатьох методів вимагає наявності високої електричної напруги; застосування реактивів або випромінювань, що є шкідливими для здоров'я тощо;
- етичність методу: припустимість методів не обмежується їх безпекою. Оскільки вони застосовуються в експертно-криміналістичній сфері, в якості об'єктів дослідження можуть виступати як предмети, так і люди. Відповідно, можливим є використання виключно таких методів, які відповідають конституційним принципам законності, а також моральним суспільним критеріям та не обмежують права громадян, не принижують їх гідності, виключають насильство і не призводять до порушення норм кримінально-процесуального права;
- ефективність методу: метод можна вважати ефективним, якщо він уможливує досягнення поставленої мети протягом оптимального терміну з максимальною продуктивністю. При цьому метод повинен забезпечувати рентабельність — сили і засоби, що витрачаються, повинні змінюватися в залежності від результатів, що очікуються [1; 2].

Слід при цьому розрізняти теоретичні методи криміналістики як науки і методи, що використовуються в практичній діяльності, проте базуються на положеннях криміналістики. Так, практична діяльність органів дізнання, судових і слідчих органів, а також установ

експертного призначення, теоретичну основу якої складає низка наук, зокрема криміналістика, за своїм змістом, цілями, інструментами й умовами відрізняється від наукового дослідження.

При цьому в межах обох сфер можуть використовуватися методи, сутність не змінюється відповідно зміні сфери пізнання. У цьому випадку умови використання методів пізнання, а також його об'єкт і мета будуть різнохарактерними, і це відображається на інструментарії, та достовірності отриманих результатів.

Необхідно також взяти до уваги, що різниця в методах наукового дослідження і практичної діяльності щодо доведення в процесі розслідування і судового розгляду кримінальних справ стає більш суттєвою, коли у процесах забезпечення державної безпеки застосовуються не загальні, а спеціальні методи криміналістики [2; 3].

При цьому жоден з методів криміналістики, що застосовуються у процесах забезпечення державної безпеки, не може бути універсальним. Тільки сумісне їх застосування забезпечує продуктивне розслідування кримінальних справ і, відповідно, забезпечення державно безпеки.

ВИСНОВКИ З ПРОВЕДЕНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ЦЬОМУ НАПРЯМКУ

Таким чином, у результаті проведення даного дослідження було отримано такі результати.

1. Проаналізовано особливості застосування методів техніко-криміналістичного характеру у процесах забезпечення державної безпеки. Підкреслено, що у цьому контексті здійснюється трансформація або якісне перетворення методу в криміналістиці через інтеграцію знань природничо-наукового, технічного й криміналістичного характеру.

2. Досліджено специфіку використання методів структурно-криміналістичного характеру у процесах забезпечення державної безпеки. Зазначено, що ці методи передбачають формування в криміналістиці систем ключових компонентів планування процесів розслідування злочинів; систем прийомів, що формують тактику слідчих дій і рекомендацій та систем, що передбачають застосування ключових методик розслідування окремих видів злочинів.

3. Здійснено огляд можливостей роботи державних органів з методами, пристосованими для вирішення специфічних криміналістичних завдань, з огляду на забезпечення державної безпеки. Зазначено, що до подібних методів відносяться такі: методи фізичного, хімічного, а також фізико-хімічного походження, методи біологічного походження, методи антропологічної та соціологічної орієнтації.

4. Виокремлено критерії оцінки результативності застосування спеціальних методів криміналістики у процесах забезпечення державної безпеки: науковість, безпечність, етичність й ефективність.

Література:

1. Егоров Н.Н. Криминалистика: учебник / Н.Н. Егоров, Е.П. Ищенко. — Владивосток: Изд-во ТГЭУ, 2010. — 256 с.

2. Крылов В. В. Современная криминалистика. Правовая информатика и кибернетика / В. В. Крылов; науч. ред.: Н.А. Лопашенко. — М.: ЛексЭст, 2007. — 288 с.

3. Крылов И.Ф. Криминалистика: учебник / И.Ф. Крылов, А.И. Бастрыкин. — М.: Дело, 2007. — 934 с.

4. Шеремет А.П. Криміналістика: навч. посібник для студ. вищих навч. закл. / А.П. Шеремет. — Чернівці: Наші книги, 2008. — 440 с.

References:

1. Egorov, N. N. (2010), Kry`minalisty`ka [Criminalistics], TGEU publishing house, Vladivostok, Russia.

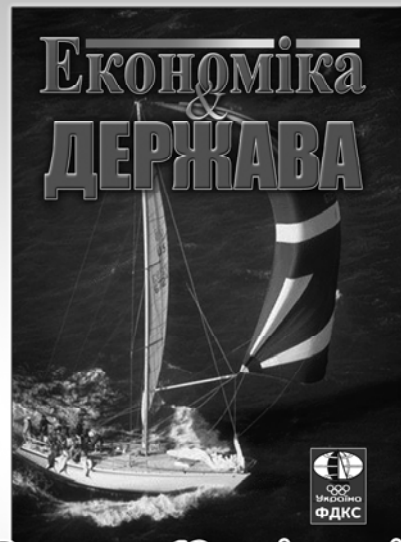
2. Krylov, I. F. (2007), Sovremennaja kriminalistika. Pravovaja informatika i kibernetika [Modern criminalistics. Legal informatics and cybernetics], Business, Moscow, Russia.

3. Krylov, V. V. (2007), Kry`minalisty`ka [Criminalistics], LexEst, Moscow, Russia.

4. Sheremet, A. P. (2008), Kry`minalisty`ka [Criminalistics], Nashi kny`gy`, Chernivci, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 27.02.2019 р.

Науково-практичний журнал «ЕКОНОМІКА ТА ДЕРЖАВА»

Передплатний індекс: 01751

Виходить 12 разів на рік

Журнал включено до переліку наукових фахових

видань України з ЕКОНОМІКИ

www.economy.in.ua

e-mail: economy_2008@ukr.net

тел.: (044) 223-26-28

(044) 458-10-73